

BISPENS LYSTHUS I ODENSE OG HISTORIEN DEROMKRING

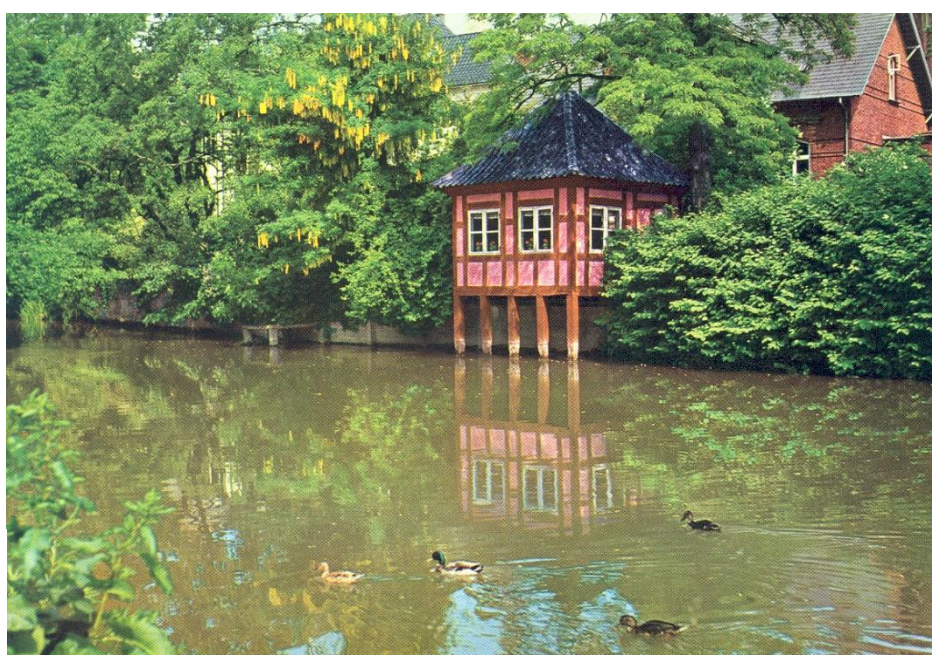
Carsten Fladmose Madsen

Indledning

Et hyppigt motiv, når man ser på postkort fra Odense, er Bispens Lysthus beliggende ved bredden af Odense Å. Har man flere forskellige postkort og ser efter detaljer kan man se, at Lysthuset kan fremtræde i forskellige omgivelser. Dette har sin naturlige forklaring og sin historie.

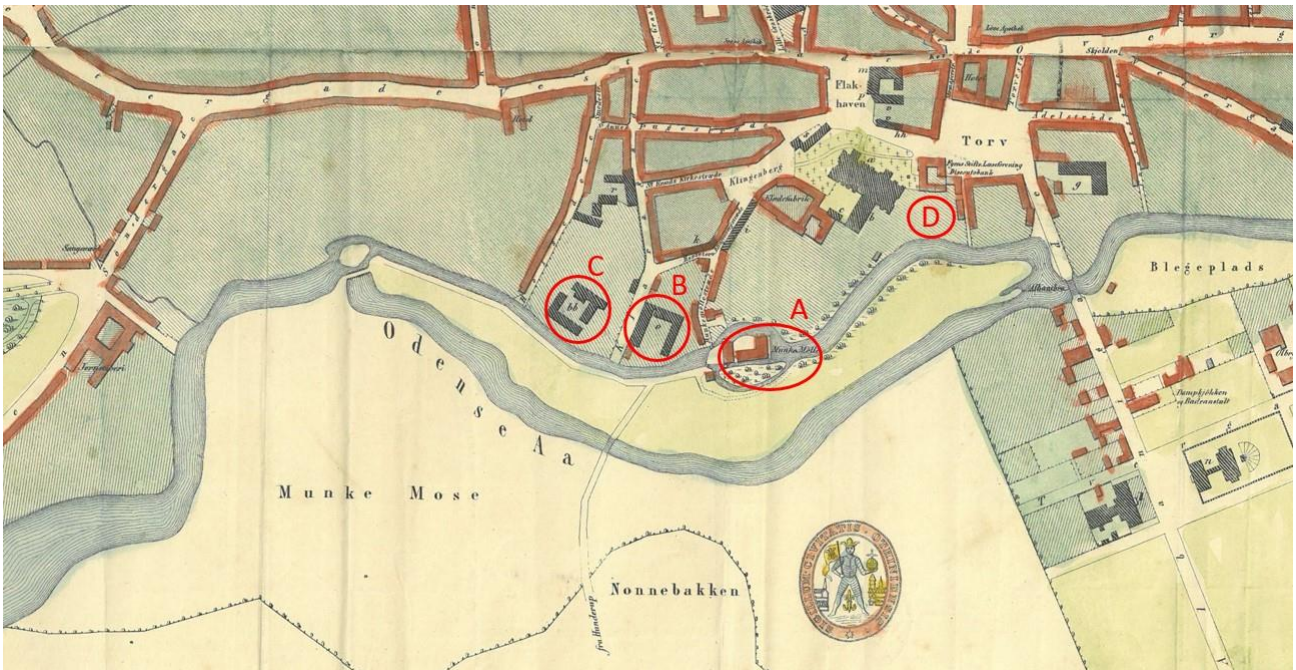
Postkort. Udgiver ikke anført. Ubrugt. Cirka 1905.

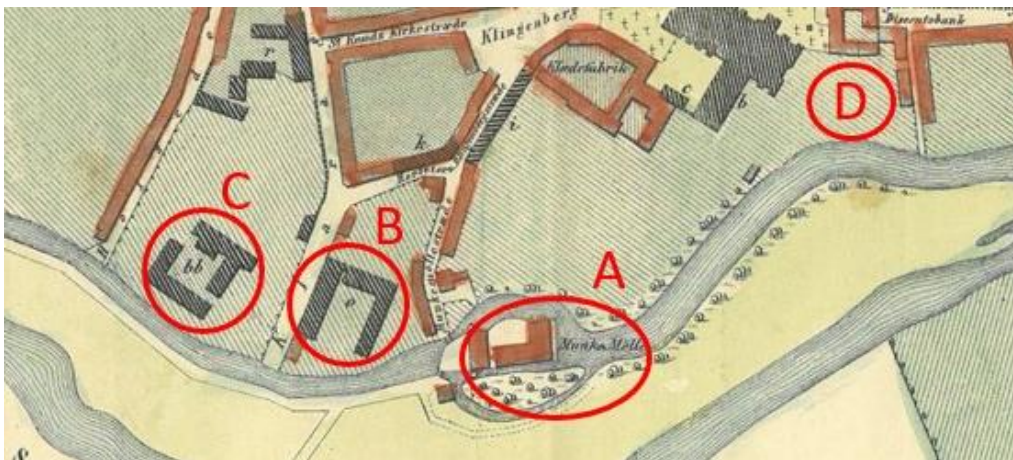
Postkort. O. P. O. 6604-2. Storformat. Ubrugt. Cirka 1970.

Bagåen

Ved Munke Mose delte Odense Å sig i to dele, den nordlige gren kaldet Øvreåen eller Bagåen og sydlige gren kaldet Nederåen. Imellem disse to grene lå i åen en ø med en dæmning anvendt til opstemning af vandet til Munke Mølle.

Kort over Odense. 1861.
Em. Bærentzen & Co Lith. Inst.

På kortet fra 1861 ses øen mellem Bagåen (øverst, nord) og Nederåen (nederst, syd). På

kortet ses Munke Mølle (A). Modsat Munke Mølle ses Munke Møllestræde og vaskepladsen og til venstre herfor først Fattighuset (B) og dernæst Bispegaarden (C). På kortet ses også, at ved Albani-broen lige efter Læseforeningens Have (D) samles Bagåen og Nederåen igen til ét samlet forløb af Odense Å.

Ved Bagåen stødte Munke Møllestræde ned til åen ved en vaskeplads, hvor H. C. Andersens mor vaskede tøj. Digterens barndomshjem lå cirka 150 meter nord for vaskepladsen.

Overfor vaskepladsen lå på den anden side af Bagåen Munke Mølle og cirka 150 meter vest for vaskepladsen lå i Klaregade Odenses Bispegaard.

Bispegaarden var i 1804 opført på ruinerne af Sankt Clara Kloster, hvor biskoppen for Fyen havde haft residens siden reformationen. Bispegaarden havde jord og have ned til Bagåens bred og her ved bredden havde siden 1700-tallet ligget et lille hus kaldet Bispens Lysthus.

Fotopostkort med vaskepladsen.

Carl Brandt, Odense. Ubrugt. Udgivet efter 1916, motivet dog ældre. Helt samme kort kendes også uden angivelse af udgiver.

Postkort med indgangen til den gamle Bispegaard.

Stenders Forlag. 1909. Sendt 1910.

Postkort med Bispens Lysthus liggende på den oprindelige placering med Bispegaarden som baggrund.

Bemærk at lysthusets farve på dette kort ikke er den oprindelige røde farve, som ses på det tidligere viste kort. Farven på kortet her er formentlig udtryk for variation i håndkoloreringen. Lysthuset har formentlig ikke haft et farveskift.

Stenders Forlag. 6120. Sendt 1916.

Salmedigteren Thomas Kingo, biskop i Odense fra 1677 til 1703, har været tillagt æren for opførelsen af Lysthuset, hvilket dog er både udokumenteret og næppe sandsynligt. Mere sandsynligt, men fortsat udokumenteret, er det, at H. C. Andersen i lysthuset kan have læst sine eventyr højt for biskoppen, ligesom det er berettet, at biskoppen hver aften gik ned til huset og i åens vand vaskede sine fødder. En del af Bispegården blev i 1916 nedrevet og erstattet en ny Bispegaard beliggende lige nord for den gamle.

Modsat Bispegården, på den anden side af Bagåen, på øen midt i Odense Å, lå en spadseresti anlagt på den del af den gamle dæmning og som siden 1866 var blevet kaldet for Filosofgangen. Navnet menes at stamme fra en tilsvarende sti i København og stien blev åbnet for adgang for byens borgere da møllejeren gav lov til at borgerne måtte gå på øens dæmning.

Postkort med Bispens Lysthus liggende til venstre ned til Bagåen overfor spadserestien Filosofgangen. I baggrunden ses den oprindelige Klarebro foran nogle af Munke Møllens bygninger. Helt til højre ses en mindre del af bygningen beliggende på hjørnet hvor Hunderupvej på den tid udgik fra en lille sti foran Munke Mølle (nu ved det sydlige hjørne af Klaregade og Klosterbakken).

Hjalmar Grupe, Odense. Fotograf H. Lønborg, Odense. Ubrugt.

Postkort med Filosofgangen set i retning mod Munke Mose med Sommerteaterets to spir i baggrunden midt i motivet. Til venstre ses en af de flotte villaer, der blev bygget på dæmningen (nu Filosofgangen nummer 24, Villa Aavang). Til højre løber Bagåen.

Hans Hansen, Odense. 5769. Sendt 1908.

Senere endnu i 1880erne blev øen bebygget med flere villaer, som lå med flot udsigt med åens vand til begge sider og hængepile spejlende sig i vandet. Dette idylliske parti omkring Bagåen, lysthuset og øen skulle dog snart blive til fortid.

Postkort med villaer på øen mellem åens to grene.

Warburgs Kunstforlag. 171. Sendt 1908.

Opfyldningen af Bagåen

Munke Mølle var oprindeligt en vandmølle tilknyttet Sct. Knuds Kloster og havde siden 11-hundredetallet ligget ved Bagåen, hvor den havde nydt godt af åens strømmende vand.

Møllen var dog ikke længere tilstrækkelig effektiv og var ikke indrettet efter tidens krav. Selskabet bag Munke Mølle flyttede derfor i 1905 til en ny og moderne mølle ved Havnen i Odense.

Postkort med Munke Mølle og Bagåen.

C. Stender. 2178. Ubrugt.

Reklamekort fra Munke Mølle.

80 - 142 mm. Tidspunkt for anvendelse tidligere end 1905.

Det mest ensartede
største og hvideste Brød
faaes nu ved at benytte

Munke Møllens Flormel

da dette fremstilles
automatisk og efter nyeste amerikanske System.

Forlång det hos Deres Købmand!

Peter Lund,
Rauvachs Gaard
Odder.

Odense Kommune købte i 1907 Munke Møllens grund og opførte her i 1907-08 det nye kommunale elektricitetsværk. Samtidig valgte kommunen i 1909 at lade Bagåen på strækningen fra Munke Mølle og mod vest til Munke Mose fylde op med jord fra den nærliggende Nonnebakken, en gammel vikingeborg, samt murbrokker fra den nedlagte mølle. Øen ude i Odense Å med spadserestien, Filosofgangen, blev således nu "landfast" med resten af byen.

Postkort med Filosofgangen set i retning mod Munke Mose efter opfyldningen af Bagåen. Samme motiv og retning som tidligere vist kort.

Udgiver ikke anført. Sendt 1923.

Spadserestien blev omdannet til en ny bred vej for gående og kørende trafik. Den nye vej, også benævnt den nye Boulevard, fik navnet Filosofgangen efter den gamle sti. Den nye Filosofgangen blev senere forlænget mod øst ved anlæggelsen af en ny vej, senere navngivet Klosterbakken, fra Klaregade og området ved den tidligere Munke Mølle langs det nye elektricitetsværk og frem til Klingenberg.

Postkort med den nye Boulevard efter opfyldningen. En rest af Bagåen ses forrest midt i motivet.

Stenders Forlag. 26422. Beskrevet, ikke postsendt.

Flytningen af Bispens Lysthus

Med opfyldningen af Bagåen lå Bispegårdens have og Bispens Lysthus ikke længere ved åens bred og efter en tid begyndte der at opstå spekulationer og diskussioner om, hvad der nu skulle ske med lysthuset.

Det er ikke lykkedes at finde kilder, der fortæller, hvad bispen eller stiftet selv ønskede eller mente, at der skulle ske med lysthuset og det blev Odense Byråd, som skulle træffe beslutningen.

I Fyns Venstreblad blev Bispens Lysthus i 1915 beskrevet som en herlig lille hytte, som på et utal af prospektkort var foreviget både ved sommer, når grønt løv viftede om pyramidetaget og ved vintertide, når rimtunge grene dannede en hvid baldakin over det røde tegl. Hvor huset tidligere spejlede sig i det krystalklare rislende vand fra møllen da lå huset nu plat på jorden og der var endda ønsker om at lysthuset helst skulle gå til grunde. Senere i samme år kunne det læses, at huset ikke ville forsvinde og der var tanker om at det skulle flyttes til søen i Kongens Have og senere igen at huset skulle til

Læseforeningens Have og stå ved åbredden her. Dette ville imidlertid koste omkring 1000 kr. og det kunne Læseforeningen ikke bære.

Ved årsskiftet 1916-17 var Odense Byråd nød til at tage beslutning om, hvad der skulle ske med huset og til manges forbavselse, blev det besluttet, at lysthuset nu skulle placeres tæt på sin oprindelige placering. Odense Byråd ville bære 800 kr. til en anbringelse i byens nye anlæg Munke Mose, som var indviet i 1914. Anlæggets skaber direktør og frøgrosserer Chr.

Dæhnfeldt var ked af denne beslutning og ønskede ligesom mange andre i byrådet beslutningen ændret. Nogle ønskede bare at lysthuset, også benævnt som skuret, kassen eller som et fugleskræmsel, skulle forfalde, idet der også var stor uenighed om lysthusets arkitektoniske og historiske interesse.

Placeringen af Lysthuset gav anledning til mange diskussioner og skrivelser i de lokale aviser. Fyens Stiftstidende bragte i november 1917 denne tegning med titlen: Kommunalt flyttesjov.

Beslutningen om placeringen ved Munke Mose stod imidlertid ved magt og i 1918 blev lysthuset flyttet til sin nye plads på åbredden ved den nu én-løbede Odense Å. Placeringen er tæt ved Klarebroen og tæt på, hvor et senere monument for Chr. Dæhnfeldt blev placeret.

Christian Dæhnfeldt oprettede et forsøgsgartneri i Hunderup udenfor Odense. Dette blev til en stor virksomhed indenfor frøavl og løgavl. Virksomheden lukkede i 2006. Chr. Dæhnfeldt, havde båret det meste af udførelsen af anlægget i Munke Mose. Monumentet for Chr. Dæhnfeldt er rejst i 1927 af virksomhedens medarbejdere.

Foto 2023.

Postkort med Bispens Lysthus ved den nye placering. I baggrunden ses Langebro (senere kaldet Klarebroen) og en kioskbygning skimtes. Til højre ses en snebeklædt del af Munke Mose.

Stenders Forlag. U/nr. Sendt 1931.

Postkort med Bispens Lysthus som det fortsat består ved Munke Mose. Stenders Forlag. Nr. 49 508/13. Storformat. Sendt 1971.

Som et afsluttende kuriosum skal nævnes, at der i 1918 var planer om at lade det sidste stykke af Bagåen langs Læseforeningens Have til Albanibroen opfylde. Læseforeningen var dog imod dette forslag, idet man frygtede for en forstyrrelse af freden og idyllen i haven.

Postkort, set i retning mod Albanibroen, med idyllen ved Bagåen, der forløber gennem Læseforeningens Have.

W. E. L.. U/nr. Sendt 1907.

Byrådet ønskede tilsyneladende ikke mere ballade og hurlumhej om åen og forslaget endte i et kompromis med en dog tiltrængt oprensning og forskønnelse, afsluttet i 1921, og dermed en bevarelse af Bagåen, som således fortsat kan opleves over en strækning gennem den nuværende Eventyrhave.

Postkort, set fra Albanibroen, som viser åens deling i Bagåen til højre (nord) og Nederåen til venstre (syd).

J. Chr. Pedersens Kunstforlag, Odense. U/nr. Sendt 1929.

Kilder

- Fyens Stiftstidende 1891 - 1923.
- Fyns Social-Demokrat 1891 - 1923.
- Fyns Venstreblad 1891 - 1923.
- https://trap.lex.dk/Bispens_Lysthus,_Odense. Hentet 15.07.2023.
- <https://odenseleksikon.wordpress.com/filosofgangen/> .Hentet 17.07.2023.
- <https://odenseleksikon.wordpress.com/munke-mose/>. Hentet 20.07.2023.
- <https://www.odense.dk/brug-byen/fritid-og-udeliv/ud-i-det-blaa-odense-aa/ud-i-det-blaa/post-17-odensedkmunkmolle>. Hentet 09.07.2023.
- https://trap.lex.dk/Sankt_Clara_Klostrets_k%C3%A6lder,_Klare_gade_17,_Odense. Hentet 15.07.2023
- Holbeck, H St. Odense Bys Historie. 1926.
- Wentrup, O. Gamle Odense. 1943.
- Odense Kommune Registrant. Vestergadekvarteret. 1984.
- Odense By's Historie bind 1 – 10. 1982 – 1988.
- Thomsen J. Munke Mølle i Odense. 2016.

Juli 2023/cf